

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Danske Kæmpeviser til Skole-Brug udvalgte og tillæmpede af Nik. Fred. Sev. Grundtvig

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Danske Kæmpeviser til Skole-Brug udvalgte og tillæmpede af Nik. Fred. Sev. Grundtvig", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, University of Aarhus. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1847_896A-intro-shoot-idm432.pdf (tilgået 03. maj 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Værkets organisering og Grundtvigs bearbejdelser af forlæggene

Opbygning og indhold

Bogen begynder med et tilegnelsesdigt og en fortale af Grundtvig selv. Digtet er ikke i egentlig folkevisestil, men strofeformen (og 1.-strofens indhold) stammer fra en svensk folkevise, hvis stadig brugte melodi er med i Abrahamson, Nyerup og Rahbek (1814, bind 5, s. LXXXIV). Herefter følger en indholdsfortegnelse med visetitler og selve viserne. Sidst i bogen findes et alfabetisk register efter visernes førstelinjer.

Udvalget rummer 10 kæmpeviser, 24 trylleviser, 21 historiske viser i 22 opskrifter (dvs. to af viserne bærer samme nummer i standardværket DgF) og 12 ridderviser.

* DgF rummer 32 kæmpevisenumre, 82 tryllevisenumre, 68 historiske visenumre og 357 ridder-, roman- og efterslætsvisenumre. Hvert nummer rummer et antal varianter, kaldet *opskrifter* (nogle har over 30), hvoraf mange yderligere eksisterer i flere *afskrifter* (dvs. nærtbeslægtede redaktioner, der evt. er let redigerede afskrifter efter hinanden).

Fire af viserne blev ikke optaget i DgF. Af disse fire findes dog én vise i 'søsterudgaven' *Danske Viser fra Adelsvisebøger og Flyveblade 1530-1630*, som indeholder især de lyriske og historiske viser fra folkevisehåndskrifterne, der ikke var folkeviser, skønt de formentlig var lige så gamle som disse (Grüner-Nielsen & Kristensen 1912-1931).

Selv om Grundtvig havde til hensigt at lave en folkeviseudgave, er de første to viser, *Kragemaal* og *Dannevirke*, ikke folkeviser efter de kriterier, som senere indirekte skulle fremgå af DgF. Ingen af viserne har den strofiske opbygning, der er den del af genreditionen. Desuden er *Dannevirke* ikke anonym, men forfattet af Laurids Kok. Grundtvig har imidlertid kunnet finde dem i Syvs "Tohundredvisebog" og mente formodentlig derfor, at de alligevel havde deres berettigelse i en folkeviseudgave. Af det meget korte forord er det ikke muligt at udlede hans genrealgrænsninger, men hans udvalg afspejler en forkærlighed for historiske viser og trylleviser.

Grundtvig finder af og til på en titel, der hverken svarer til de i dag kendte eller tidligere udgavers. De 72 viser er i den fortløbende indholdsfortegnelse indordnet et system, der kan afspejle en form for indbyrdes kronologi i forhold til emnerne, især de historiske. Udgaven følger ikke den inddeling af viserne, som DgF siden har gjort til standard, og som delvis bygger på Abrahamson, Nyerup og Rahbeks fra 1812-14.

Taget i betragtning, at der er tale om en udgave til unge mennesker, hvis kendskab til ældre danske ord næppe er særlig stort, er der forbløffende få ordforklaringer. Til gengæld anbringes de dér, hvor man har brug for dem, nemlig som fodnoter på de relevante sider. Grundtvigs mange moderniseringer opvejer desuden i nogen grad forlæggernes svært forståelige ældre ordforråd og ordformer. Som regel kan man stole på Grundtvigs forklaringer.

Forkortelser af viserne

Grundtvig gør mange indgreb i teksterne. Først og fremmest forkorter han kraftigt, mens han kun i få tilfælde selv digter en strofe eller to til. En optælling viser, at viserne i hans versioner er kraftigt forkortet. Bogens viser har fra 10 til 200 strofer i forlæggene og fra 9 til 120 strofer hos Grundtvig. Den største afvigelse forekommer ved *Hellig-Olav og Trolde* (DgF 50), hvor forlægget (Vedel og Syv) har 51 strofer, hvoraf Grundtvig kun bruger de 19. Den gennemsnitlige 'udnyttelse' er 76%. Grundtvig undgår bevidst at gentage hele scener eller strofer med næsten identisk indhold. Han udelader fx også strofer, der handler om specielle karaktertræk ved mennesker fra forskellige landsdele, som i *Hr. Tønne fra Als* (DgF 34). Det er måske et forsøg på ikke at støde specielle grupper fra sig, altså en bevidst refleksion over publikum, der er skoleungdommen i hele landet.

Omskrivninger af folkeviseformler

Noget af det mest karakteristiske ved folkeviser er, at stroferne er bygget op af faste vendinger eller formler. Disse fungerer som 'byggesten' og er medvirkende til, at en sanger under fremførelsen ikke behøver at huske hele tekster udenad, men kan 'genskabe' en vise på stedet ved hver ny fremførelse, når blot persongalleri og handlingsgang ligger fast (Pedersen 2001). Det er værd at bemærke, at Grundtvig undlader at bruge de mest gængse formler. For eksempel skaber han en række variationer over formelen 'det vil jeg for sandingen sige', som han med stor opfindsomhed helt undgår. Vendingen at 'smile under skind', der i folkeviserne antyder, at den smilende har bagtanker, erstattes af formuleringer, som ikke giver de samme konnotationer. Også bryllupsformlerne undergår forvandling (se skemaet nedenfor).

I følgende skemaer er forlæggenes ordlyd, stavemåder og findested anført i første kolonne, mens Grundtvigs omskrivninger følger i anden. Skråstreg angiver evt. linjeskift. Om findestederne,: se afsnittet: Ældre folkeviseudgaver.

Det vil jeg for Sandingen sige (efter Vedel II 25, DgF 135C)	Og Blad hun vendte saa sørgelig (<i>Dronning Dagsmars Død</i>)
Det vil ieg for Sanden sige (efter Vedel I 5, DgF 7H)	Ei vil jeg dølgge hvad Sandhed er (<i>Sivard Snarensvend</i>)
Det vil jeg for Sanden sige (efter Vedel I 22, DgF 1B)	Hun saae paa den saa gladelig (<i>Thors-Hammeren</i>)
Det vil jeg for sanden sige: / Saa kostelig ere mine heste (efter Syv IV 82, DgF 112F)	Men ei paa mange Mile nær / Der er saa gode Heste (<i>Vildskytterne</i>)
thett well ieg for sandingenn sygge [sige] (efter Karen Brahes folio nr. 102, DgF 354B)	Den Herre, han var baade rig og glad (<i>Ebbe Skammelsen</i>)
Nu haver stolten Signelild forvunden ald sin harm: / Hun sover hver nat udi en Konge-Søns arm (efter Syv IV 34, DgF 65Ab)	Det haver stolt Signelil' for sin Bøn, / Hun favner den ypperste Kongesøn (<i>Lindorme-Bruden</i>)
Daa smiler Daner-kongen vnder skiend (efter Karen Brahes folio nr. 40, DgF 237B)	Da tog Dannerkongen den Mø i Favn (<i>Lykkespil</i>)
oc smiler hand vnder Skind (efter Vedel I 22, DgF 1B)	Saa raser man i Ungdommen (<i>Thors-Hammeren</i>)
Æblebarn (efter Syv IV 23, DgF 475 C; udtrykket betegner i folkeviserne den lykkelige barndom)	ædle Barn (<i>Axel og Valborg</i>)

Arkaiseringer og moderniseringer

Det, der først og fremmest springer en folkevisekender i øjnene, er, at Grundtvig på én gang arkaiserer og moderniserer – indimellem i samme strofe.

Tinge frem [...] / mangan Mand (efter Vedel II 18, DgF 116b)	Thinge Fram [...] / mod ham (<i>Sorte-Plog</i>)
at Dagmar skulde dø saa vng (efter Vedel II 25, DgF 135C)	At døe skulde Dagmar hin unge (<i>Dronning Dagsmars Død</i>)
gaar de (efter Vedel II 21, DgF 137B)	ginge de dem (<i>Den Danske Prindsesse i Sverrig</i>)
Frøiken (efter Vedel II 21, DgF 137B; her bruger Vedel samtidens ord for en kongedatter, 'frøken')	Jomfru (<i>Den Danske Prindsesse i Sverrig</i>)
Oc melte hand det, Herr Iffuer Lykke (efter Vedel II 44, DgF 159F)	Hr. Iver Lykke, han meldte med Skiel, (<i>Iver Lykke</i> , karakterisering af en talende)
Hør y thett (efter Karen Brahes folio nr. 102, DgF 354B)	Hil sidde I (<i>Ebbe Skammelsen</i>)
i ildenn som hun stuod (efter Abrahamson, Nyerup og Rahbek nr. 150, DgF 108A)	Hvor hun i Ild mon staae (<i>Skiærsilden</i>)

Til trods for, at Grundtvig indimellem bruger sin historiske viden til at præcisere de ofte mangelfulde oplysninger i de historiske viser, kan han også omtolke forlæggets ord og erstatte dem med noget, der (formentlig) har været lettere at forstå for samtiden.

heder (bl.a. efter Vedel II 18, DgF 116b)	kalder (bl.a. <i>Sorte-Plog</i>)
krancke Stund (efter Vedel II 31, DgF 145N)	bange Stund (<i>Erik Glippings Død</i>)
	prægtige Heste (<i>Den</i>

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

herlige Ørss (efter Vedel II 21, DgF 137B)

Danske Prindsesse i Sverrig
Usalig (Svenn Felding og den Tydske Dronning)

Usen (efter Vedel I 25, DgF 32B; ordet ussen betyder 'ulykkeligt')

mindet (efter Vedel II 1, DgF 52D)

kyssed (Bonden i Vildenskov)

stienstoffue (efter Karen Brahes folio nr. 102, DgF 354B; en stenstue er den del af (herre)gården, der er bygget i sten, og som følge deraf er mindre brændbar end dele af bindingsværk)

Storstue (Ebbe Skammelsen)

Ad usum delphini

Med tanke på målgruppen (skoleungdommen) prøver Grundtvig at moderere indholdet ved at omskrive eller forbigå de tydeligste seksuelle hentydninger.

ieg soffuer hoss eder i Nat (efter Vedel II 31, DgF 145N)

Her lyster mig helst at hvile (*Erik Glippings Død*)

Fru Ingeborg i besoff (efter Vedel II 31, DgF 145N)

Fru Ingeborgs Ære og Tro (*Erik Glippings Død*)

ved ære oc lempe skild (efter Vedel II 31, DgF 145N)

Med faure Ord bedaaret (*Erik Glippings Død*)

Bolden drev i jomfruens skiød, / Og gjorde kenderne blege (efter Syv IV 24, DgF 70Bc)

Og Bolden drev i Jomfrubur, / Han mon derefter gaae (*Ungen Svegder*)

y silcke-serck (efter Karen Brahes folio nr. 177, DgF 45a/b; beklædningsgenstanden er en silkeunderkjole)

Kaaben saa blaa (*Elvehjem*)

Jeg vil sove hos bruden i nat, / Jeg giver hende min tro (efter Syv IV 95, DgF 391Ae)

Hr. Tyge har dertil mig sendt, / Jeg i hans Sted skal træde (*Den ømskindede Brudgom*)

Metriske ændringer

Det er påfaldende, at Grundtvig ikke har villet gengive folkevisernes simple metrik, trods hans eget udsagn, "med det Øre, jeg har for Modersmaalet og Takten" (forordet s. [VII], se også Toldberg 1946, s. 126, og Pedersen 2013). Snarere har han anvendt den form, der i litteraturhistorien bliver omtalt som kunstballade.

Den traditionelle strofe i en folkevise består af fire verslinjer med henholdsvis 4, 3, 4, 3 trykstærke stavelser i verslinjerne og et frit antal tryksvage stavelser. Dertil kommer rim mellem anden og fjerde verslinje. Grundtvig gør stroferne helt regelmæssige, oftest således at første og tredje verslinje har rimet mandlig udgang (enstavelsesrim), mens andet og fjerde vers har rimet kvindelig udgang (tostavelsesrim). Derudover lader han stroferne i den enkelte vise følge samme (gerne jambiske) mønster, så visen bliver mere sangbar, idet alle strofer har samme stavelsesantal, så man hverken skal strække tekst eller melodi for at få det til at 'gå op'. Det medfører, at Grundtvig meget ofte må bytte fuldstændigt om på ordenes rækkefølge for at opnå det kvindelige rim.

Mange melodier har formentlig været ukendte for ham, for han optrykker stort set ikke gentagelsesstrofernes specielle opbygning.

* En vise med gentagelsesstrofeform er bygget op på den måde, at en strofes sidste 1-1½ verslinje gentages (synges) først i næste strofe.

Der er ikke noget system for, hvorvidt han gentager omkvæd (og eventuelle mellemkvæd) ved alle strofer, eller om han kun bringer dem ved første og sidste strofe.